

Формування основ екологічної свідомості дітей дошкільного віку

Першою ланкою в системі суспільного екологічного виховання в Україні є дошкільна освіта.

Сучасна дитина живе у створеному людством навколишньому середовищі, в якому люди, природний і соціальний світ взаємопов'язані. Роз'яснювати значення діяльності людей у навколишньому середовищі, формувати в дитини певне розуміння про необхідність допомагати природі та примножувати її багатства є завданням вихователя.

Треба зважати й на те, що міські діти менше, ніж сільські мають змогу вільно перебувати у природному оточенні, спілкуватися з тваринами, спостерігати за природними явищами. Інформацію про них вони переважно отримують з дитячих енциклопедій, малюнків, телепередач, відеофільмів, при цьому більшість батьків не завжди звертає увагу на довкілля, рослини, які знаходяться поряд у міському дворі, парку. Тому діти не в повній мірі набувають достатнього досвіду природодоцільної поведінки у природі. В. О. Сухомлинський вважав за необхідне вводити малюків в навколишній світ так, щоб вони щодня відкривали у ньому щось нове для себе, зростали дослідниками, кожен їхній крок був подорожжю до витоків чудес у природі. Свого часу Костянтин Ушинський казав, що вивчення дітьми природи має починатися не з курйозів і диковин, а з того, що безпосередньо оточує дитину, тобто з тих об'єктів і явищ природи, які дитина може спостерігати щодня.

Екологічне виховання – одне із основних напрямків в системі освіти, і важливу роль у екологічному вихованні дошкільників відіграє особистісно орієнтований, доброзичливо-емоційний стиль спілкування з дітьми, розуміння вихователем самоцінності і стану природного довкілля. Такий стиль спілкування вихователя з дітьми допоможе дітям краще засвоювати доступні для їхнього віку екологічні знання і застосовувати їх у самостійній діяльності.

Залучаючи дітей до тісного спілкування з природою, до пізнання світу рослин і тварин, ми, дорослі, сприяємо активному розвитку у них таких якостей, як доброта, терпіння, працьовитість і милосердя. Ці риси, закладені в ранньому віці, міцно формують характер дорослої людини, її ставлення до природного середовища. Діти відчуватимуть потребу в спілкуванні з природою, вчитимуться любити природу, спостерігати, співчувати, розуміти, що наша Земля не може існувати без рослин, тому що вони не тільки допомагають нам дихати, а й лікують від хвороб. Це, в свою чергу, сприяє формуванню уявлень дітей про збереження природного довкілля.

У роботі з дітьми з екологічного виховання можна використати весь спектр педагогічних методів і прийомів: спостереження, розповіді та бесіди, праця в природі, дидактичні ігри, мовленнєві і логічні завдання, екологічні

тренінги, екологічні ігри, організацію пошукової та дослідницької діяльності, обговорювання проблемних ситуацій у взаємодії людини і природи.

У роботі з батьками з екологічного виховання дітей використовуємо, як традиційні форми роботи: – це батьківські збори, консультації, бесіди, так і нетрадиційні: – це ділові ігри, круглий стіл у формі дискусії, пам'ятки, рекомендації, шпаргалки для батьків, спільні свята, суботники. Роботу проводимо в двох напрямках: педагог – батько, педагог – дитина – батько. Я запропонувала батькам домашнє завдання: спільно з дітьми скласти казку про лікарські рослини, про правила поведінки в природі. І придумані правила повинні дотримуватися. У роботі з батьками з екологічного виховання, для набуття досвіду поведінки в природі, використовуємо екологічні ситуації.

Ситуація 1. Діти принесли додому їжачка, якого знайшли, коли були на прогулянці в парку. Чи добре це для їжачка? Людина не зможе забезпечити необхідні умови для життя дикої тварин. Вона має жити на волі.

Ситуація 2: На ваших очах дитина взяла камінь і почала кидати в птахів. Дайте оцінку цьому вчинку? Як би ви вчинили? Що треба робити, коли зустрічаєте птахів? Чи треба допомагати птахам? Як?

У підсумку разом з батьками треба зробити висновок: показником ефективності екологічної освіченості і вихованості є не тільки знання і поведінка в природі, а й участь дитини. У цьому велика роль дорослого, який своїм ставленням до природи, своєю поведінкою сильно впливає на особистість дитини.

Для формування у дошкільників екологічно свідомої поведінки та знайомства з довколишнім світом ефективним та результативним є метод проектів.

Метод проектів – це спосіб організації педагогічного процесу, побудованого на взаємодії педагога і вихованця між собою та навколишнім середовищем, у реалізації проекту – поетапної практичної діяльності щодо досягнення визначеної мети. І.В. Цветкова стверджує: «Специфіка методу проектів полягає в тому, що педагогічний процес накладається на процес взаємодії дитини з навколишнім світом, пізнання дитиною навколишнього середовища (природного та соціального), педагогічний вплив здійснюється в спільній із дитиною діяльності, спирається на її особистий досвід.

Враховуючи ефективність застосування методу проектів в освітньому процесі для ознайомлення дітей дошкільного віку із довкіллям, було започатковано створення екологічного проекту «І у лісі, і на лузі ми природі вірні друзі», який складається із чотирьох етапів:

літнього – «Рослини – лікарі поряд з нами»;

осіннього – «Осінь щедра та багата»;

зимового – «Будемо здоровими!»;

весняного – «Ми господарі своєї планети».

Робота щодо реалізації проекту ведеться з 2016 року.

На підготовчому етапі проекту і на його втілення я залучила батьків, бо вважаю, що робота з батьками з екологічного виховання дошкільнят є однією із складових частин роботи дошкільного закладу. Тільки спираючись на сім'ю,

та спільними зусиллями ми можемо вирішити нашу задачу щодо виховання екологічних основ. В наш час проблема екологічного виховання вийшла на перший план. Чому ця проблема стала актуальною? Причина – в діяльності людини в природі. Часто безграмотна точка зору, марнотратна, що веде до порушення екологічної рівноваги.

Ще одна форма роботи з батьками – це пам'ятки, рекомендації, шпаргалки, домашнє завдання, в яких батькам необхідно давати чіткі, конкретні, практичні поради по вузькій темі. При цьому батьки повинні отримувати відповіді на свої запитання. Наприклад: що розповісти дитині, чому її навчити, на що звернути увагу. Вихователь може запропонувати батькам серію питань, які вони будуть вирішувати з дітьми на природі. Можна знайомити батьків з народними прикметами, але обов'язково з завданнями. Наприклад: перевірка своїх спостережень і розкази дітям. На відкритих заходах з дітьми та батьками, наприклад: «Лісові уроки ввічливості», де казкові персонажі розкажуть про те, як треба поводитися в природі. Підсумовуючи, вихователь проводить бесіду з батьками. Може дати їм конкретні поради, порекомендувати батькам спільно з дітьми замалювати природу, розглянути картини й ілюстрації про природу, подивитися телевізійні передачі про тварин. Такі форми роботи дають можливість продемонструвати батькам, які знання про природу є у дітей, показати, що ці знання необхідні для формування основ екологічного виховання.

Так як проект «І у лісі, і на лузі ми природі вірні друзі» складається із чотирьох етапів за порами року і реалізується протягом року, то важливим стало знаходження того атрибута, який би об'єднував між собою всі етапи. Таким атрибутом став кошик.

Влітку діти в нього збирають овочі, фрукти, лікарські квіти та трави, восени кошик перетворюється на комору плодів, зібраних на міні – городі та клумбі садочка. Взимку діти споживають плоди із кошика, збагачуючи організм поживними речовинами та вітамінами. Весною із кошика діти дістають насіння, цибулини, бульби та висаджують їх на міні – городі. Таким чином, на кожному етапі кошик виконував свою функцію і одночасно є спонуканням до подальших дій та відкриттів.

Ефективній реалізації даного проекту в роботі з дітьми мені допомогло використання таких форм організації освітньо-пізнавальної діяльності, як заняття, екскурсії, прогулянки, спостереження в природі, дидактичні ігри, читання художніх творів, бесіди з дітьми, праця в природі, дослідницько-пошукова діяльність. Ці форми найбільш сприятливі для ознайомлення з довкіллям. Важливим критерієм їх використання є урахування вікових можливостей дітей й програмових навчально-виховних завдань, які мають бути розв'язані.

Для більшої результативності освітньо-виховної роботи, а також для забезпечення умов безпеки життєдіяльності дітей надається перевага груповим та індивідуальним формам роботи. На прогулянках не передбачається проведення фронтальних занять, адже основні відомості про природу, намічені вихователем, мають бути засвоєні кожною дитиною. Коли

одна група дітей з вихователем перебуває на клумбі, проводячи спостереження, досліди чи зайнята трудовою діяльністю, друга підгрупа разом з помічником вихователя на ігровому майданчику закріплює здобуті знання за допомогою дидактичних та рухливих ігор.

На інформаційному етапі, під час спостережень в докiллі, є цікаві ігрові заняття та розваги, діти знайомляться із зовнішнім виглядом рослин, тварин, дізнаються про їхнє значення у житті людей.

Познайомившись з правилами збору лікарських рослин, діти разом з вихователем зрізали їх, заповнюючи кошик рослинами, в'язали у пучки для сушіння, а з батьками – збирали інформацію про застосування та використання рослин в народній медицині, добираючи легенди, вірші, приказки, прислів'я та загадки про кожну лікарську рослину. Зібрана інформація систематизується в довіднику «Цілющі скарби».

Із зібраних трав діти виготовляють гербарій, завдяки якому у подальшій роботі закріплюють знання про зовнішні ознаки рослин, їх назву, будову.

Творчим підсумком цього проекту є «Вітамінна книга» – підбірка рецептів-малюнків салатів та напоїв, підготовлених батьками. Мама у фіто-вітальні діляться між собою рецептами приготування салатів, обмінюються досвідом, як використати ті чи інші плоди для укріплення імунітету та зміцнення здоров'я їхніх малюків.

Безмежне задоволення діти отримують, готуючи салати разом з мамами, а потім смакуючи ними.

На репродуктивному етапі зимового міні-проекту діти разом з вихователем виготовляють подушечки, в які вкладають духмяні квіти ромашки та м'яти. Аромат цих трав сприяє здоровому та міцному денному сну дітей.

Підсумком реалізації проекту «І у лісі, і на лузі ми природі вірні друзі», є те, що у дітей підвищився рівень знань про рослини, їхнє значення в житті людини та способи застосування; значно розвинулась допитливість, спостережливість, навички дослідницько-пошукової діяльності; збагатились уявлення про зв'язок людини з природою, про здоровий спосіб життя; збагатився словниковий запас з даної теми.

Важливо зазначити, що батьки стали активними учасниками екологічного виховання дітей. Найбільш ефективними формами залучення батьків до співпраці стали: зустрічі в «Фітоаптеці», організація та проведення свят, виготовлення атрибутів для сюжетно-рольових ігор, збір інформації про лікарські рослини.

Наші діти – наше майбутнє. І від того, як їх виховують педагоги та батьки, залежить майбутнє Землі; те, якою планета буде через декілька десятиліть. Саме тому екологічному вихованню дітей дошкільного віку важливо приділяти належну увагу: воно має бути не епізодичним, а глибоко продуманим, систематичним, цілеспрямованим.

Метод проекту є ефективна форма роботи для формування основ екологічної свідомості дошкільнят в знайомстві з докiллям.

Розроблений та реалізований мною екологічний проект «І у полі, і у лузі ми природі вірні друзі», який складається із 4 етапів за порами року, забезпечує послідовність та системність у формуванні знань у дітей про довкілля. Створені на території та в приміщенні дошкільного закладу умови для знайомства дітей з навколишнім світом позитивно впливають на свідомість та морально-етичний розвиток дошкільнят.

Найефективнішими формами роботи з дітьми впродовж реалізації проекту є спостереження під час екскурсій, прогулянок, ігор та праці.

В організації дітей необхідно надавати перевагу індивідуальним та груповим формам роботи, що забезпечує засвоєння кожною дитиною необхідних відомостей, намічених вихователем. Колективні форми роботи застосовуються під час бесід, читання художньої літератури, перегляду кінофільмів.

Література

1. Білан О.І. Екологічне виховання дітей дошкільного віку. – Львів, 1996.
2. Дошкільнята на прогулянці. 4–6 років / Упоряд. В. Л. Сухар. –Х.: вид-во «Ранок», 2009 – (Дошкільна освіта).
3. Земля – наш дім. Збірник / Укл. А.І. Алексеев, Ю.М. Головіна: під загальною редакцією А.С. Онегова.– М., 1983.
4. Каратаєва М. Проектування – перспективна технологія // Дошкільне виховання, 2006. – № 10. – С.14.
5. Кондратенко Р. Метод проектів у роботі з батьками // Дошкільне виховання, 2008, № 5.
6. Лисенко Н. Використання спостережень в роботі з екологічного виховання дошкільників // Дитячий садок, 2004, № 25–26.
7. Плохій З.П. Виховання екологічної культури дошкільників // Дошкільне виховання, 2002.
8. Цветкова И.В. Экология для начальной школы, игры и проекты. – Ярославль: Академия развития, 1997.
9. Формування первинних екологічних уявлень у дошкільників: Методичний збірник перспективного педагогічного досвіду з проблеми екологічної освіти дітей дошкільного віку / За ред. Р.О. Романчук. – Запоріжжя, 2008.